

Zieleń miejska Gdyni okresu międzywojennego oraz problematyka jej zachowania

Urban greenery of Gdynia of interwar period and the issues of its retaining

Maura Zaworska

*Politechnika Gdańska, Wydział Architektury
Gdańsk University of Technology, Faculty of Architecture*

Tereny zieleni w okresie początku budowy miasta

Zieleń miejska stanowiła ważny element kształtowania przestrzeni publicznej Gdyni okresu międzywojennego. Była ona częścią i uzupełnieniem modernistycznej urbanistyki i architektury miasta. Projektowane elementy architektury krajobrazu występowały już w pierwszych urbanistycznych planach rozwoju śródmieścia. Uwzględniano je również w konkursach urbanistycznych rozpisywanych dla ważnych przestrzeni miasta. Konsekwentnie realizowane, szczególnie w ostatnim okresie przed wybuchem II wojny światowej, w latach 1938-1939, posiadały jednorodną stylis-

tykę podkreślającą tożsamość przestrzenną Gdyni.

Rok 1926 był rokiem przełomowym w historii rozwoju Gdyni, gdyż 10 lutego 1926 roku otrzymała prawa miejskie. Wraz z otrzymaniem tych praw miasto zwiększyło swój zasięg terytorialny. Przewidywany dalszy jego rozwój był podstawą do opracowania pierwszego planu urbanistycznego Gdyni. W ten sposób, w połowie 1926 roku, zapoczątkowany został cały ciąg ustaleń projektowych, które umożliwiły podjęcie na szeroka skalę budowy zupełnie od podstaw wielkiego zespołu, późniejszej morskiej stolicy II Rzeczypospolitej¹.

¹. Sołtysik Maria Jolanta, *Gdynia, miasto dwudziestolecia międzywojennego. Urbanistyka i architektura*, Warszawa 1993, s. 92.

1. *Gdynia, Skwer Tadeusza Kościuszki, 1930 r.* (źródło: https://fotopolska.eu/Gdynia/u108970,u1_Kosciuszki_Tadeusza.html?f=1194483-foto, dostęp: 03.08.2020 r.)

1. *Gdynia, Tadeusz Kościuszko Square, 1930* (source: https://fotopolska.eu/Gdynia/u108970,u1_Kosciuszki_Tadeusza.html?f=1194483-foto, access: 03.08.2020)

Szybki rozwój miasta doprowadził do powstania kolejnych planów rozwoju. Pierwszy projekt urbanistyczny wykonany przez Adama Kuncewicza i Romana Felińskiego zawierał nowatorskie propozycje rozwoju miasta inspirowane Howardowskimi ideami miasta-ogrodu². Idea miasta-ogrodu czytelna jest również w planie pochodzącym z 1926 roku autorstwa L. Jurkiewicza i R. Meiera, dotyczącym parcelacji letniska w Orłowie (wówczas jeszcze nienależącego do miasta)³. Letnisko zaprojektowano jako zespół willowo-pensjonatowy położony wśród ogrodów.

Wyobrażenia o wolnym mieście z morza i mazureń pozwalały tworzyć nowoczesne wizje rozwoju Śródmieścia i nowych dzielnic. Zakładane tereny zieleni miejskiej były integralną częścią tych planów. Cechą charakterystyczną gdyńskich nowo zakładanych terenów zieleni była uproszczona forma kompozycji geometrycznej oraz bardzo powściągliwe wzornictwo (il. 1). W projektach zieleni projektanci poszukiwali jedności z architekturą budynków, wpisując się tym samym w obecny w tym czasie nurt architektonicznych ogrodów modernistycznych.

W modernizmie na skutek coraz gwałtowniejszego poszukiwania nowych środków wyrazu artystycznego, ale także eksperymentów prowadzonych z nowymi materiałami i standaryzacją, przekształcenia formy ogrodu są szczególnie widoczne⁴.

Poszukiwania nowoczesnych rozwiązań znajdujemy zarówno w skali urbanistycznej, jak i architektonicznej. Zabudowa mieszkaniowa dzielnic willowych Kamiennej Góry, Orłowa, Redłowa i Działek Leśnych po okresie kryzysu w latach 1935–1939 postępowała stosunkowo szybko. Powstawały wille wielorodzinne oraz jednorodzinne. Były to najczęściej obiekty projektowane w stylu funkcjonalizmu ekspresyjnego, charakteryzujące się plastycznym kształtowaniem bryły, dekoracyjną fakturą, detalem architektonicznym, bryła budynku była asymetrycznie rozczłonkowana za pomocą różnorodnych niepowtarzających się form⁵.

Analizując ewolucję bryły gdyńskich willi funkcjonalistycznych Maria J. Sołtysik pisze, że: „Rozbudowa układu postępowała wyraźnie w kierunku horyzontalnym, wtapiając się jakby w konfigurację bezpośredniego otoczenia. W strukturę bryły włączano formy architektury ogrodowej, pergole i tarasy, łącząc harmonijnie przestrzeń zewnętrzną i wewnętrzną budynku (...). Ważnym elementem kompozycji były też starannie projektowane ogrodzenia oraz pozostające w ich ramach ogrody, zakładane z dużym smakiem i znajomością sztuki ogrodowej”⁶. Komponowanie założeń willowo-ogrodowych uwidacznia charakterystyczne dla tego okresu tendencje całościowego projektowania elementów architektury i architektury krajobrazu.

2. Tamże, s. 100.

3. Pisze o tym Maria Jolanta Sołtysik w książce: Kitowski. S. Sołtysik M.J., *Orłowo. Dzieje, krajobraz architektura. Perła międzywojennej Gdyni*, Gdynia 2014, s. 64

4. Zachariasz, Agata, *Zmieniające się pojęcie nowoczesności w dziełach architektury krajobrazu na przykładzie ogrodów modernistycznych*. „Czasopismo techniczne”, Kraków 2010, s. 46.

5. Termin „funkcjonalizm ekspresyjny” w odniesieniu do architektury gdyńskiej późnego funkcjonalizmu (2 połowa lat trzydziestych) wprowadziła i scharakteryzowała Maria Jolanta Sołtysik w książce *Gdynia, miasto dwudziestolecia międzywojennego...*, op. cit., s. 309-311.

6. Sołtysik Maria Jolanta, *Gdynia, miasto dwudziestolecia międzywojennego...*, op. cit., s. 345-346.

Wiele rozwiązań inspirowanych było architekturą F.L. Wrighta, nurtem holenderskim oraz realizacjami willowymi Roberta Mallet-Stevensa⁷. Charakterystyczne były ogrody lub partery zagłębione, rozmyślnie projektowane na niższym poziomie, w celu zapewnienia lepszego widoku. Różnice poziomów rozwiązywano przez murki oporowe z cegły lub kamienia. Popularność zyskały murki kwiatowe, rodzaj ogrodu, często skalnego, w którym rośliny umieszczano w specjalnych zagłębieniach w suchym murze kamiennym⁸. Budynki w stylu funkcjonalizmu ekspresyjnego rozwijały się stopniowo; w architekturze gdyńskich obiektów willowych okresu II połowy lat trzydziestych istnieją też realizacje kontynuujące inspiracje architekturą Le Corbusiera, cechujące się bardziej uproszczoną formą architektoniczną z typowymi modernistycznymi ogrodami.

W Gdyni w okresie międzywojennym duży nacisk kładziono na kontynuację wartości narodowych. Dla Polski stała się ona wizerunkiem nowego nowoczesnego miasta w wolnym odrodzonym kraju. Miało to przełożenie na tożsamość przestrzenną budowaną również przy udziale zieleni, zgodnie z poglądami modernistycznymi na zasadzie przenikania się budynków – miasta z zielenią.

W ostatnich latach przed wojną w granicach Gdyni znajdował się dość duży, bo liczący 16 ha obszar urządzonej i pielęgnowanej zieleni⁹. Tereny publiczne reprezentacyjnej części miasta i dzielnic mieszkaniowych, skwery, ulice, place obsadzone były drzewami, krzewami i roślinnością zielną. Nowo sadzone drzewa wraz z zakładanymi trawnikami tworzyły pasowe systemy zieleni urządzonej. Systemowe nasadzenia drzew przyulicznych występowały przy większości ważniejszych ulic miasta. Kompozycje roślinne uzupełniały układem, formą, doбором roślinnym i kolorystyką nowoczesne układy urbanistyczne i architektoniczne młodego modernistycznego miasta.

II wojna światowa – okres stagnacji

W okresie okupacji niemieckiej w czasie II wojny światowej Gdynia nie była przedmiotem zainteresowania niemieckich urbanistów – miasto miało przy tym otrzymać nowy, „niemiecki” wizerunek, już nie jako Gdynia, ale jako Gotenhafen. Okres ten to dla gdyńskiej zieleni miejskiej czas wyraźnej stagnacji - prace przy tych terenach ograniczały się do bieżącej ich pielęgnacji, która zresztą wykonywana była z dużą starannością i dbałością o kreowanie wizerunku okupowanego, niemieckiego miasta (il. 2). W latach 1942–1943 Niemcy sprowadzili z Belgii i Holandii materiał roślinny i urządzili w Gdyni szkółkę roślin ozdobnych, rośliny te jednak nie były wykorzystywane do dokonywania nowych nasadzeń w mieście. Po roku 1943 prace pielęgnacyjne przy zieleńcach były wykonywane tylko sporadycznie co doprowadziło do stopniowej ich degradacji.

7. Tamże, s. 346.

8. Zachariasz Agata, *Zmieniające się pojęcie nowoczesności w dziełach architektury krajobrazu na przykładzie ogrodów modernistycznych*, „Czasopismo techniczne”, Kraków 2010, s. 48.

9. Grełuk Franciszek, *Zieleń miejska miasta Gdyni*, „Rocznik Gdyński”, 2003, nr 15, s. 226

Urządzona zieleni terenów publicznych Gdyni w okresie II wojny światowej i okupacji niemieckiej nie uległa większym zniszczeniom. Największe zniszczenia przyniósł czas wyzwolenia. Należy pamiętać, że nowa zieleni miejska Gdyni, założona w dwudziestolecu międzywojennym znajdowała się w czasie wojny w młodocianej fazie wzrostu. Większość tych drzew była w wieku poniżej 20 lat, a więc w wieku bardzo podatnym na zniszczenia, zarówno ze strony czynników siedliskowych, jak i fizycznych. Podczas działań wojennych 1945 roku bardzo ucierpiała zieleni urządzona przy Promenadzie Królowej Marysienki w Orłowie. Ustawione w okolicy stanowiska armat, wozy bojowe, rowy strzeleckie zniszczyły ją niemal w całości. Na ulicach Śródmieścia: Świętojańskiej, 10 Lutego i Piłsudskiego drzewa były połamane, zdieściatkowane i pokaleczone pociskami. Skwer Kościuszki przekształcono w tymczasowy cmentarz poległych żołnierzy¹⁰. Pozostałe zieleńce przestały istnieć. O ile miasto w wyniku działań wojennych ucierpiała niewiele, o tyle zieleni została zniszczona doszczętnie.

Okres powojenny – kontynuacja

Po zakończeniu II wojny światowej, w rezultacie zniszczeń, Gdynia była w znacznym stopniu pozbawiona komponowanej zieleni miejskiej. Większość tak urządzonych terenów przestała istnieć. Podjęto wówczas inicjatywę odtworzenia tego istotnego elementu gdyńskiej przestrzeni. Niezwykle ważną była przy tym decyzja o kontynuacji przedwojennych sposobów kształtowania zieleni. Przy realizacji tych zamierzeń bardzo często wykorzystywano wcześniejsze projekty i pracowano na przedwojennych planach zagospodarowania terenu. Odtwarzając komponowane układy stosowano również przedwojenny, charakterystyczny dla Gdyni skład gatunkowy roślin. Dzięki tym działaniom już w ciągu kilkunastu lat po wojnie nie tylko konsekwentnie przywrócono Gdyni jej tereny zielone, ale także zachowano spójność krajobrazu modernistycznego miasta.

W Gdyni, podobnie jak w innych polskich miastach, już kilka dni po wojnie przystąpiono do odbudowy. Pod koniec 1945 roku powstał miejscowy Urząd Planowania Przestrzennego. Projektantem architektury krajobrazu w tym urzędzie została Barbara Kaszycka, absolwentka SGGW w Warszawie, praktykująca już w Gdyni przed II wojną światową. Stopniowo rozwijała się również gospodarka miejska, a wraz z nią dział zarządzenia komunalnego. Pierwsze prace były prowadzone już w maju 1945 roku. Dotyczyły one uporządkowania i pielęgnacji tego, co pozostało oraz uzupełnień ubytków w drzewostanie. Do nasadzeń z dużym powodzeniem używano do roku 1950 materiału szkółkarskiego pozostającego po założonej przez Niemców szkółce roślin ozdobnych. Prace w roku 1946 dotyczyły wypełnienia zielenią niezabudowanych parceli przy głównych ulicach śródmieścia. Projekty pod zagospodarowanie terenu wykonywane były jako rysunki robocze, często już na budowie, głównie przez Barbarę Kaszycką. W ten sposób zagospodarowano kilkanaście zieleńców i były to niejako pierwowzory amerykańskich parków kieszonkowych (z ang: *pocket*

2. Gdynia, Skwer Tadeusza Kościuszki (Adolf Hitler Platz), 1940 r. (źródło: <https://fotopolska.eu/1032556,foto.html?o=u108970>, dostęp: 03.08.2020 r.)

2. Gdynia, Tadeusz Kościuszko Square (Adolf Hitler Platz), 1940 (source: <https://fotopolska.eu/1032556,foto.html?o=u108970>, access: 03.08.2020)

park) (Idea parku kieszonkowego, będącego niewielkim zieleńcem zakładanym na pojedynczej działce pomiędzy działkami zabudowanymi, stanowiącymi enklawę zieleni w mniej lub bardziej zwartej zabudowie miejskiej najbardziej zurbanizowanych rejonów miasta, często re-alizowana była na działkach budowlanych jako czasowa forma zagospodarowania terenu przeznaczonego pod przyszłą inwestycję. Idea parku kieszonkowego pochodzi ze Stanów Zjednoczonych, jednym z pierwszych parków kieszonkowych jest Paley Park założony Nowym Jorku w roku 1967. W Polsce idea parków kieszonkowych stała się popularna w drugiej dekadzie XXI w. W Gdyni tuż po wojnie zagospodarowano w ten sposób kilkanaście działek m.in. przy ul. Świętojańskiej, 10 Lutego oraz przy Placu Kaszubskim.). Niektóre z nich – na przykład przy ulicy 10 Lutego, pomiędzy ulicami Władysława IV i Mściwoja przetrwały w Gdyni aż do lat dziewięćdziesiątych XX w.

Po przeprowadzeniu pierwszych prac porządkowych, oraz po dokonaniu ekshumacji ciał poległych w czasie wojny żołnierzy (il. 3), przystąpiono do rewaloryzacji Skweru Kościuszki oraz Bulwaru Nadmorskiego (tj. ciągu towarzyszącego falochronowi u stóp Kamiennej Góry) i Bulwaru Szwedzkiego łączącego Bulwar Nadmorski ze Skwerem Kościuszki. Dodatkowo zieleni Bulwaru Szwedzkiego połączono przestrzennie z nowymi nasadzeniami i zielenią przy ulicy Waszyngtona. Skwer Kościuszki oraz Bulwar Nadmorski bardzo szybko odzyskały swoją przedwojenną świetność. Prowadzone prace miały charakter odtworzeniowy i prezentowały stan podobny do stanu z 1939 roku. Przywrócono gazonowe trawniki oraz parterowe nasadzenia rabat kwiatowych. Odtworzono zarówno układ kompozycyjny terenów zieleni, jak i skład gatunkowy materiału roślinnego (il. 4).

Równolegle prowadzone były prace w Orłowie, dawnym nadmorskim kurorcie. Podobnie jak w śródmieściu miały one charakter prac rewaloryzacyjnych. W pierwszej kolejności uporządkowano rejon najbardziej zniszczone przez działania wojenne. W roku 1946 po zniwelowaniu i oczyszczeniu terenów przedwojennej zieleni nadmorskiej założono tu nowe trawniki oraz parterowe rabaty kwietne. Następnie w Urzędzie Planowania Przestrzennego w 1948 roku, sporządzono

10. Tamże, s. 228.

3. Gdynia, Skwer Tadeusza Kościuszki, 1946 r., ekshumacja polskich żołnierzy poległych w walkach o Gdynię (źródło: https://fotopolska.eu/Gdynia/u108970,Skwer_Kosciuszki_Tadeusza,24,48.html?f=1586366-foto, dostęp: 03.08.2020 r)

3. Gdynia, Tadeusz Kościuszko Square, 1946, exhumation of Polish soldiers who died in the battles for Gdynia (source: https://fotopolska.eu/Gdynia/u108970,Skwer_Kosciuszki_Tadeusza,24,48.html?f=1586366-foto, access: 03.08.2020)

nowy projekt zagospodarowania Promenady Królowej Marysienki. W latach 1948–1949 poszerzono zielenią nadmorską Orłowa o tereny na których znajdował się przed wojną pensjonat Mewa (po północnej stronie ulicy Orłowskiej w kierunku do ujścia rzeki Kaczej). Na zboczach rozległego założonego tam trawnika posadzono grupy drzew i krzewów iglastych oraz kompozycje bylinowe. Całość nowego zieleńca od strony ulicy Orłowskiej zamykał rząd lip. Na przełomie lat 50. i 60. XX w. założono w Orłowie nowe tereny zieleni, biegnące wzdłuż al. Zwycięstwa, po zachodniej jej stronie, w formie pasów z grupowymi nasadzeniami krzewów oraz bylin.

Również krótko po wojnie, już jesienią 1945 roku przystąpiono do nasadzeń uzupełniających drzew przy głównych ulicach miasta, a w następnych latach do obsadzania nowych ulic. Zimą 1945/1946 roku przesadzano duże drzewa z bryłą korzeniową, uzupełniając drzewostan jednych ulic, drzewami tego samego gatunku z innych ulic, np. część drzew z alei Piłsudskiego przesadzono na ulicę 10 Lutego.

Na Kamiennej Górze zniszczeniu uległa duża część drzewostanu, jednak w okresie pięciu lat po wojnie przeprowadzono tam tylko bieżące prace pielęgnacyjne, czekając na samoistną jego odnowę oraz na projekt parku. Na początku lat pięćdziesiątych XX w. powrócono do tematu budowy parku na Kamiennej Górze. Kamienna Góra w okresie przedwojennym rozwijała układ urbanistyczny realizowany wg Howardowskiej koncepcji miasta-ogrodu¹¹, systematycznie powstawały też kolejne wille i obiekty letniskowo-pensjonatowe, z towarzyszącymi im ogrodami. Natomiast teren przeznaczony w planach pod park pozostawał jeszcze do końca lat 40 XX w. nieurządzony. Zakładanie parku rozpoczęto w roku 1950 po wykonaniu projektu. Zlecenie na wykonanie projektu parku otrzymali Barbara Kaszycka oraz Franciszek Greluk, pracownik Miejskich Zakładów Ogrodniczych w Gdyni.

Park zaprojektowano w układzie tarasowym, połączonym licznymi ciągami pieszymi ze schodami wykonanymi z kamienia. Taras górny, gdzie ponownie postawiono zniszczony przez Niemców krzyż, zaprojektowano jako widokowy, z szeroką panoramą na miasto, port, Zatokę Gdańską. Taras pośredni, park właściwy, ze ścieżkami spacerowymi oraz nasadzeniami drzew i krzewów ozdobnych wykonano w formie klombów o układzie nieregularnym. Taras dolny stanowił kameralny ogród różany. Całość założenia zaprojektowana została w układzie swobodnym, krajobrazowym z wieloma placami wypoczynkowymi, rozległymi trawnikami, klombami oraz parterowymi nasadzeniami kwiatowymi. Przebudowano również drzewostan porastający stoki Kamiennej Góry, szybko rosnące gatunki topól i wierzb zastąpiono gatunkami bardziej szlachetnymi - liściastymi drzewami kwitnącymi oraz drzewami i krzewami iglastymi.

Aleja Marszałka Piłsudskiego, tyczona na początku lat 30. XX w., zamykała od południa dzielnicę Kamienna Góra. Przed wojną obsadzona lipami przyulicznymi była południową osią łączącą miasto z morzem. Po wojnie zniszczone lipy wykopano, a w ich miejsce posadzono od strony północnej topole, a od strony południowej dwa rzędy buków i jeden rząd modrzewi. Biegący środkiem szpaleru drzew trawnik obsadzono parterowymi nasadzeniami kwiatowymi, wykonanymi według projektu Barbary Kaszyckiej.

Pod koniec lat pięćdziesiątych Gdynia miała już 28 ha urządzonej zieleni miejskiej¹².

Zakończenie - zieleń miejska młodego modernistycznego miasta

Przegląd literatury związanej z historią urbanistyki, architektury i architektury krajobrazu w Gdyni wskazuje silny związek terenów zieleni z kreowaniem tożsamości przestrzennej miasta. W różnych okresach rozwojowych osady wiejskiej, a następnie miasta, relacja ta przyjmuje odmienny charakter, bazując na innych komponentach przyrodniczych oraz ideowych. W okresie przedmiejskim przed odzyskaniem przez Polskę niepodległości, zasadnicze znaczenie miały komponenty przyrodnicze stanowiące kluczowe determinanty rozwoju miasta. Były to czynniki fizjograficzne, obronne i komunikacyjne wyrażone w formach krajobrazu oraz zbiorowiskach roślinnych. Stopniowo znaczenie przejmowały elementy przyrodniczego krajobrazu zbudowanego, wpływające na rozwój miastotwórczych czynników społeczno-gospodarczych czy obyczajowo-prawnych. Po odzyskaniu niepodległości oraz po otrzymaniu przez Gdynię praw miejskich bardzo silnie rozwijał się urbanistyczny czynnik miastotwórczy, wyrażony głównie w świadomym planowaniu krajobrazu miasta. W okresie miejskim rola zieleni w kształtowaniu tożsamości przestrzennej polegała na udziale przyrody w kilku skalach i płaszczyznach. W mikroskali dotyczyła ona lokalnych krajobrazów przyrodniczych (kluczowe składniki krajobrazu) – takich jak np. Kamienna Góra czy Polanka Redłowska - lub pewnych idei, w których czytelny mógł być udział zieleni, jak np. idea Gdyni jako miasta z morza i ma-

11. Sołtysik Maria Jolanta, *Gdynia, miasto dwudziestolecia międzywojennego...*, op. cit., s. 69-72.

12. Greluk Franciszek, *Zieleń miejska...*, op. cit., s. 228

4. Gdynia. Skwer Tadeusza Kościuszki, 1950 r. (źródło: <https://fotopolska.eu/115708,foto.html>, dostęp: 03.08.2020 r.)

4. Gdynia, Tadeusz Kościuszko Square, 1950 (source: <https://fotopolska.eu/115708,foto.html>, access: 03.08.2020)

rzeń, gdzie zieleni występowała w postaci zbiorowisk roślinności nadmorskiej lub jako kompozycje roślinne podkreślające wymienioną ideę. W skali makro udział zieleni polegał na stosowaniu układów i idei charakterystycznych dla danych trendów architektonicznych. W skali urbanistycznej będzie to np. idea miasta-ogrodu, a w architektonicznej typ ogrodu modernistycznego.

Analiza materiałów podejmujących tematykę historii architektury i urbanistyki Gdyni pozwala wyodrębnić tereny zieleni, które w sposób istotny wpływały na kształtowanie tożsamości przestrzennej miasta. Są to obiekty historyczne zlokalizowane w Śródmieściu. Do miejsc ulubionych należą przestrzenie o historycznym znaczeniu¹³. Miejsca, które swój początek biorą w okresie przedwojennym, a nawet w okresie, kiedy Gdynia pozostawała osadą wiejską. Skwer Kościuszki wraz z aleją Jana Pawła II, Kamienna Góra, bulwary nadmorskie, aleja Marszałka Józefa Piłsudskiego to tereny zieleni ulubione przez mieszkańców. Wokół nich koncentrowała się przedwojenna historia miasta, która tuż po zniszczeniach wojennych kontynuowana była w przebiegających tam procesach rewaloryzacji i silnej potrzebie odtworzenia tożsamości przestrzennej miasta. W okresie przedwojennym bardzo czytelna była spójność kompozycyjna nowych elementów zieleni miejskiej z architekturą i urbanistyką, wpływało to znacząco na poczucie tożsamości przestrzennej miasta i jego mieszkańców.

Rola zieleni widoczna jest również w tworzeniu tożsamości przestrzennej niektórych dzielnic Gdyni. Dotyczy ona szczególnie Orłowa, Witomina czy Działek Leśnych. W przypadku Orłowa rola zieleni koncentrowała się na rozwijaniu idei miasta-ogrodu oraz lokalizacji lotniska, w przypadku Witomina na stwo-

zeniu dzielnicy ogrodniczej o charakterze użytkowym i ozdobnym, w przypadku Działek Leśnych zaś na wykorzystaniu układu krajobrazowego dzielnicy leśnej, w który wkomponowano zbudowane elementy przyrodnicze terenów publicznych.

Ciekawym zagadnieniem jest rola zieleni w tworzeniu tożsamości przestrzennej miasta w okresie II wojny światowej. Zieleni miejska w okresie okupacji niemieckiej, podobnie jak miasto, nie została znacząco zniszczona. W zmienionej sytuacji geopolitycznej nadal pozostawała świadkiem dawnej świetności przedwojennego modernistycznego miasta. Dopiero rajdy czołgów w trakcie zdobywania miasta przez Armię Radziecką w 1945 roku doprowadziły do niemal całkowitego zniszczenia młodej jeszcze wtedy zieleni miejskiej, która staraniem mieszkańców Gdyni szybko została zrewaloryzowana.

Lata powojenne oraz 50. XX wieku to okres kontynuacji idei miejskich ogrodów modernistycznych wyrażonej w rewaloryzacji form przestrzennych, układów kompozycyjnych oraz w użytych tworzywie roślinnym. W latach 50. pojawiają się idee rozwoju terenów zieleni kontynuujące obowiązujące w Europie i Stanach Zjednoczonych Ameryki trendy. Powstają wizje tworzenia systemów gdyńskiej zieleni miejskiej, można powiedzieć prekursorskie w swej idei ogródki kieszonkowe.

Od lat 60. XX wieku rola zieleni w tworzeniu tożsamości przestrzennej miasta maleje i zasadniczo ogranicza się do utrzymania terenów istniejących. Coraz mniej czytelne stają się układy ogrodowe pochodzące z okresu modernizmu. Pojawiają się nowe formy zieleni niebędące współczesną kontynuacją tradycji przedwojennych.

13. Bierwiazzonek Krzysztof, Dymnicka Małgorzata, Kajdanek Katarzyna, Nawrocki Tomasz, *Miasto - Przestrzeń - Tożsamość. Studium trzech miast: Gdańsk, Gliwice, Wrocław, Warszawa*, 2017, s. 287

Bibliografia

- Bierwiazzonek Krzysztof, Dymnicka Małgorzata, Kajdanek Katarzyna, Nawrocki Tomasz, *Miasto - Przestrzeń - Tożsamość. Studium trzech miast: Gdańsk, Gliwice, Wrocław*, Warszawa 2017
- Kitowski Sławomir, Sołtysik Maria Jolanta, *Orłowo. Dzieje, krajobraz architektura. Perła międzywojennej Gdyni*, Gdynia 2014
- Grełuk Franciszek, *Zieleń miejska miasta Gdyni*, „Rocznik Gdyński”, 2003, nr 15
- Sołtysik Maria Jolanta, *Gdynia, miasto dwudziestolecia międzywojennego. Urbanistyka i architektura*, Warszawa 1993
- Zachariasz Agata, *Zmieniające się pojęcie nowoczesności w dziełach architektury krajobrazu na przykładzie ogrodów modernistycznych*, „Czasopismo techniczne”, Kraków 2010

Źródła internetowe:

- <https://fotopolska.eu>

Urban greenery of Gdynia of interwar period and the issues of its retaining

Summary

The subject of this article is the urban greenery arrangement in interwar Gdynia and the issues of its retaining after the II World War. The article concerns retaining the authenticity and integrity of the historic urban greenery of Gdynia, both greenery layouts and the plant material creating it. The author of the article presents in what way the designed greenery not only was co-shaping the landscape and image of interwar modern Gdynia but also accompanied its modernistic architecture. Moreover, author presents the extent of greenery damage after the end of World War II and presents the continuation process of pre-war shaping Gdynia greenery after the war, with attention paid to the first post-war stage – until the end of 1950s.

The greenery was an important element of shaping the public space in Gdynia of the interwar period. It was a part and supplement of modernistic urban planning and architecture of the city. The designed elements of landscape architecture were found in first urban planning schemes of the development of the city centre. They were taken into consideration in urban planning competitions organised for important city spaces. Consequently carried out, especially in the last period before the outbreak of World War II, over the period of 1938-1939, they were stylistically consistent and they emphasized the spatial identity of Gdynia. The urban greenery was designed not only for the city centre but also for other city areas and modern concepts of housing-holiday districts of Gdynia, referring to Howards' concepts of garden cities, were the examples to follow. Public parks and squares were designed and completed; the greenery was also the

essential part of other public landforms, such as cemeteries or squares around the council institutions. Numerous streets, avenues and lanes were of no small importance in the urban space. The majority of these diverse urban greenery layouts were anticipated in the plans of landscape design of Gdynia. Gdynia approached the time of World War II as a really young city. Hence, the greenery planted in the interwar period was very young, too. Fortunately, during the Nazi occupation, the ways of retaining and shaping the greenery didn't cause huge losses in the green city resources. The end of the war turned out to be the crucial moment for the greenery of Gdynia. The end of the war, the Soviet offensive and the military incursion into Gdynia and the consequences of it, namely, shelling or tank rides appeared to be disastrous for the urban greenery. As a result, after the end of the World War II, Gdynia was partly stripped from all the arranged greenery. Then, the initiative was taken to regenerate this essential element of city space. The decision about the continuation of pre-war ways of urban greenery arrangement plans was extremely important. The previous projects were often used during the realization of this initiative and the work was based on the pre-war development plan. While reconstructing the composed layouts, the pre-war species composition of greenery characteristic for Gdynia was used. Thanks to these actions, the greenery in Gdynia was not only consequently restored during a period of several years after the war but also the cohesion of modernistic city landscape was retained.

Keywords: urban greenery, greenery of Gdynia, landscape architecture Gdynia, public spaces

